

Aija Saari, 2025

VALTTIEN HAASTEET JA TUEN TARPEET

Valtti-ohjelman opiskelija-
palautteiden analyysi 2017–2024

VALTTI⁺

VALTTI⁺

Euroopan unionin
osarahoittama

KOLMEN
KAMPUKSEN
URHEILUOPISTO
PAJULAHTI • KISAKALLIO • MÄKELÄNRINNE

Likes
by jamk

1. Johdanto

Perheiden liikuntaneuvonnan Valttiplus -hanke 2024–2027

Tässä raportissa tarkastellaan Suomen Paralympiakomitean Valtti-ohjelman palautteita kahdeksan vuoden ajalta (2017–2024). Analyysissa keskitytään erityisesti Valttien kokemuksiin haasteisiin ja kehityskohteisiin. Tietoa käytetään Valttina toimivien opiskelijoiden koulutuksen ja tukimateriaalien kehittämiseksi osana Perheiden liikuntaneuvonnan Valttiplus -hanketta (2024–2027). Tavoitteena on laatia digitaalinen oppimisympäristö selkiyttämään Valtti-ohjelman kulkua sekä avuksi perheiden kanssa toimimiseen ja ongelmatilanteiden ratkaisuun.

Perheiden liikuntaneuvonnan Valttiplus on kolmivuotinen Suomen Paralympiakomitean, Jyväskylän ammattikorkeakoulun Likesin ja Kolmen kampuksen urheiluopiston ryhmähanke, jonka yhteisenä kehittämisympäristönä toimii Paralympiakomitean valtakunnallinen Valtti-ohjelma. Hanke tavoittelee yhdenvertaisia harrastusmahdollisuuksia tuen tarpeessa oleville lapsille, nuorille ja heidän perheilleen kehittämällä Valttina toimivien opiskelijoiden koulutusta ja tukimateriaaleja, vahvistamalla opiskelijoiden ja ammattilaisten vuorovaikutustaitoja ja parantamalla perheiden liikuntaneuvonnan palvelupolkuja. Hanke on osin Euroopan sosiaalirahaston (ESR+) rahoittama.

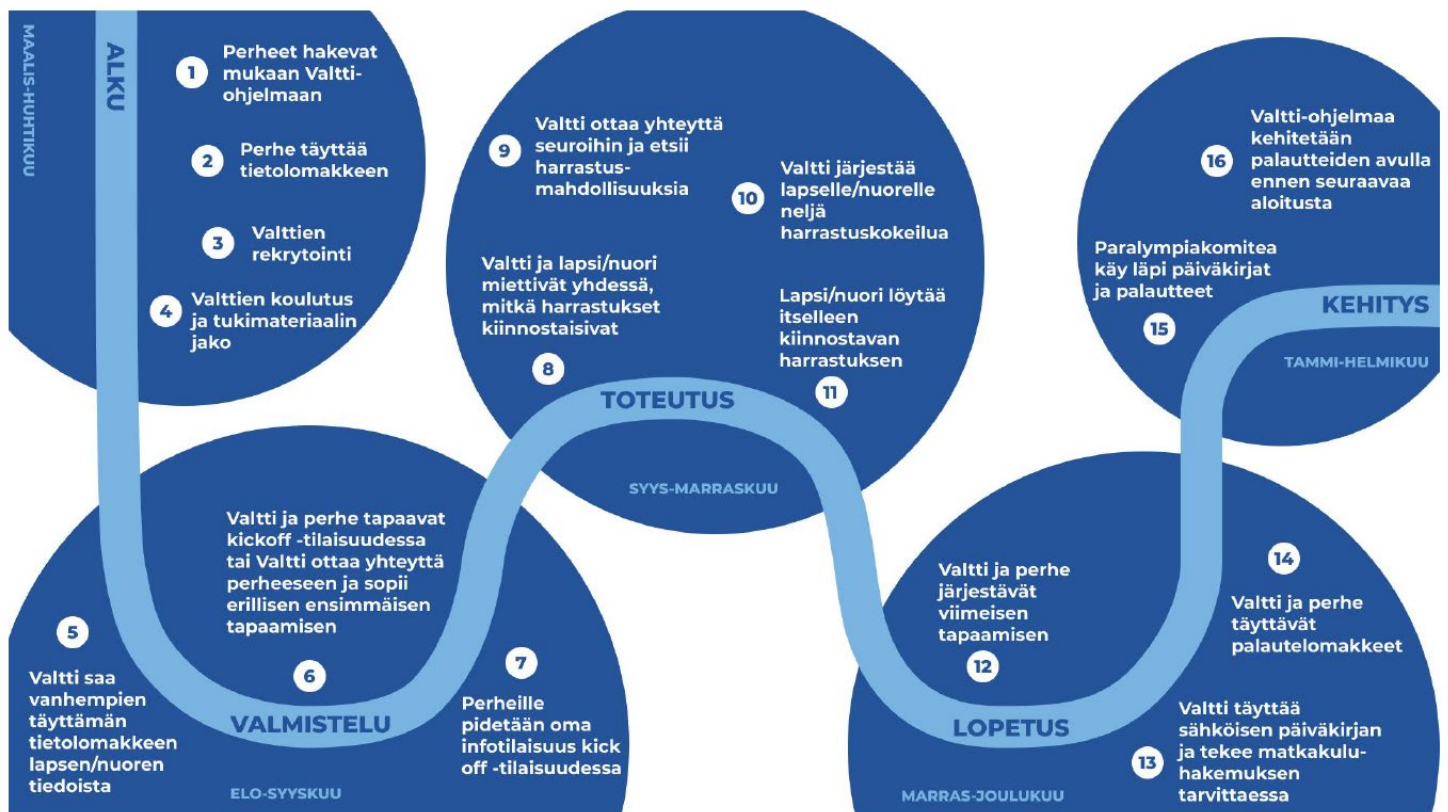
Valtti-toimintamallilla etsitty harrastuksia jo 10 vuoden ajan

Valtti-toimintamalli kehitettiin osana EU:n tukemaa Erasmus sport hanketta 2015–2017 ja vakiinnutettiin opetus- ja kulttuuriministeriön tuella 2017–2019 osaksi Suomen Paralympiakomitean lasten ja nuorten (Paranuoret) toimintaa. Ohjelman kohderyhmä on toimintarajoitteiset (erityistä tukea tarvitsevat) lapset ja nuoret. Tavoitteena on löytää osallistujille mielekäs liikuntaharrastus yhteistyössä perheiden ja paikallisten toimijoiden kanssa. Ohjelmaa toteutetaan vuosittain siten, että valtakunnallinen haku avautuu keväällä, Valttien tukemat harrastuskokeilut toteutetaan syyskaudella, ja harrastekokeilujen jälkeen kootaan palautteet. Perheiden palautekyselyjen seurantaraportti julkaistaan alkukeväästä Paralympiakomitean verkkosivuilla. Valttien palautekyselyjen tietoja on käytetty toiminnan kehittämisessä, mutta raportteja ei ole julkaistu.

Kymmenen vuoden aikana Valtti-ohjelma on Suomessa vakiintunut noin 20 paikkakunnalle. Sitä toteutetaan laaja-alaisena yhteistyönä kuntien, järjestöjen, ammatillisten oppilaitosten ja korkeakoulujen kanssa. Opiskelijat, ja joissakin tapauksissa myös vapaaehtoiset, toimivat harrastuskokeilujen järjestäjinä, eli Valtteina. Valtit ovat pääsääntöisesti liikunta-, kuntoutus-, sosiaali-, terveydenhuolto- ja kasvatusalojen opiskelijoita. Valttina toimiminen tarjoaa opiskelijoille käytännön kokemusta toimintarajoitteisten lasten ja nuorten kohtaamisesta ja näkökulmia soveltavaan liikuntaan.

Valtin näkökulmasta prosessi etenee seuraavasti: Kun Valtti-ohjaaja saa ohjattavan yhteystiedot, hän ottaa yhteyttä perheeseen ja sopii tapaamisen tai vaihtoehtoisesti tapaa perheen yhteisessä Kick off -tapahtumassa. Ensimmäisen tapaamisen aikana Valtti-ohjaaja selvittää lapsen tai nuoren harrastustoiveet, ja he laativat yhdessä niiden pohjalta harrastuskokeilusuunnitelman. Harrastuskokeiluja toteutetaan yhteensä neljä kertaa. Kokeilujen jälkeen järjestetään päätöstapaaminen, jossa Valtti ja ohjattava arvioivat tavoitteiden saavuttamista ja harrastuskokemuksia ja ohjattava saa Valttidiplomin. Valtti ei saa ohjauksesta rahallista korvausta, mutta Paralympiakomitea vastaa Valttien matka- ja osallistumiskuluista sekä vapaaehtoisten vakuutuksista. Hannakaisa Tielinen on opinnäytetyössään tiivistänyt prosessin viiteen päävaiheeseen (alku, valmistelu, toteutus, lopetus ja kehitys).

Valtti-ohjelma on valtakunnallinen. Keskeisille paikkakunnille pyritään etsiä oma Valtti-koordinaattori. Koordinaattori etsii osallistujille sopivan Valtti-ohjaajan, toimii Valttien esihenkilönä ja alueellisena yhteyshenkilönä, ratkoo eteen tulevia mahdollisia ongelmatilanteita sekä auttaa tarvittaessa lajikokeilupaikojen sekä -seurojen kartoittamisessa. Ohjelmassa on alueellisia variaatioita. Esimerkiksi Turun seudulla ohjelma toteutuu kaksi kertaa vuodessa.

Kuva: Ohjelman prosessikuvaus, Hannakaisa Tielinen 2025

Valtti-ohjelman onnistumiset

Ohjelman tuloksia mitataan kahdella mittarilla: harrastuksen löytyminen ja liikkumisen määrä, joita selvitetään perheille lähetetyllä palautekyselyllä. Perheiden palautteiden raportit koostetaan vuosittain ja julkaistaan Paralympiakomitean verkkosivuilla.

Perheet arvioivat ohjelman onnistuneen hyvin. Perheiden 2018–2023 palautteiden mukaan keskimäärin 46 % on löytänyt ohjelman avulla harrastuksen ja liikkumisen määrä on lisääntynyt 45 prosentilla.

Valtit arvioivat ohjelman tukevan hyvin koulutuksensa oppimistavoitteita (ka 3.3, vuonna 2024: 3.5) ja ammatillisia valmiuksia (ka 3.4, vuonna 2024: 3.8). Parhaat arvosanat on saatu aivan ohjelman alkuvuosina ja viime syksynä toteutuneilta kokeilujaksolta. Valteista keskimäärin 83 % suosittelisi Valttina toimimista muille opiskelijoille. Valttien mukaan parasta ohjelmassa ovat olleet harrastuksen löytyminen ohjattavalle ja siitä koettu yhteinen ilo, ohjattavan kohtaaminen ja tutustuminen, sekä soveltavaan liikuntaan tutustuminen ja uuden oppiminen.

2. Valttien haasteet -aineisto ja menetelmät

Selvitys perustuu Valttien palautekyselyjen vastauksiin vuosina 2017–2024 ja sähköisiin Valtti-päiväkirjoihin vuosina 2021–2024. Sähköisten päiväkirjojen tarkoituksena on tukea Valttia kokeilujakson aikana ohjelman etenemisessä, koota ohjattavan välitön palaute heti kokeilun jälkeen ja muistuttaa ohjelman palautekyselystä.

Osa selvityksen aineistosta koostui neljän viime vuoden sähköisistä Valtti-päiväkirjoista, joita oli yhteensä 519. Ohjelman päätyttyä Valtit ohjataan vastaamaan palautekyselyyn sähköisen päiväkirjan viimeiseltä sivulta, johon yleensä vastaa noin puolet Valttina toimineista. Selvityksen pääaineisto koostui 1055 vastaajan Valttipalautteista.

Valttipalautteiden osalta selvitykseen otettiin mukaan Valttien taustoja koskevat tiedot, kuten sukupuoli, ikä, koulutus ja Valttina toimimisen motiivi (opinnot, vapaaehtoisuus). Lisäksi analysoitiin kahdeksan kysymystä, joista neljä koskee Valttina toimimisen hyötyjä ja neljä Valttien kokemia haasteita ja heidän esittämiään kehittämis ehdotuksia. Kaikki muut tiedot rajattiin pois analyysistä.

Hyötyjä koskevat kysymykset:

1. Valttina toimiminen tukee koulutukseni oppimistavoitteita, keskiarvo 1-5 (1=erittäin huonosti, 5=erittäin hyvin)
2. Valttina toimiminen tukee omia ammatillisia valmiuksiani, keskiarvo 1-5 (1= erittäin huonosti, 5=erittäin hyvin)
3. Suositteletko Valtiksi ryhtymistä tutuille tai muille opiskelijoille? (Kyllä, Ei %)
4. Analyysi avoimista vastauksista: Mikä oli parasta Valtti-ohjelmassa?

Haasteita ja kehittämis ehdotuksia koskevat kysymykset:

5. Kuinka helppoa tai hankalaa Valtti-ohjelman aikana oli toimia...
 - Kysymyksessä on 17 nimettyä teemaa sekä avoin Muu, mikä?
 - Vastaajan tehtävänä on arvioida ohjelman 17+ 1 osa-alueen helppoutta tai hankaluutta asteikolla 1–5 → selvitykseen otettiin mukaan vain arvot 4 ja 5 (4= jokseenkin hankalaa, 5= erittäin hankalaa).

Haasteiden ja kehittämis ehdotusten avoimet vastaukset:

6. Mikä oli haastavinta Valtti-ohjelmassa?
7. Oliko Valtin sähköinen päiväkirja toimiva? Miten sitä voisi kehittää?
8. Miten kehittäisi ohjelmaa? Mihin meidän Paralympiakomiteassa tulisi jatkossa panostaa, jotta Valttina toimiminen ja siinä onnistuminen helpottuisi?

Avoimet vastaukset analysoitiin teemojen mukaan ja vastausten perusteella muodostettiin keskeiset havainnot sekä kehitysehdotukset. Aineiston analyysissä on hyödynnetty ChatGPT analyysityökalua OpenAI:ta.

Tietoa vastaajista

Valtti-palautteisiin vastanneista (n1055) on naisia 76 % (806) ja miehiä 22 % (232). Vastanneista 2 % (17) ei halunnut kertoa sukupuoltaan tai identifioituu luokkaan muu. Naisvoittoisuus kuvastaa hyvin erityisesti sosiaali- ja terveysaloilla opiskelevien sukupuolijakaumaa.

Vastaajista 81 % (855) on 21–20-vuotias, 14 % (145) yli 31-vuotias, ja 5 % (51) alle 20-vuotias. Vastaajista 3 % (29) toimii Valttina vapaaehtois pohjalta, loput 97 % ovat opiskelijoita.

Fysio- tai toimintaterapiaa opiskelevat ovat enemmistö. Heitä on vastaajista 80 % (796). Seuraavaksi eniten 15 % (152) vastaajissa on liikunta-, nuoriso- tai vapaa-aika-alan opiskelijoita. Loput 5 % edustaa kasvatus-, sosiaali- tai hoitoaloilla opiskelevia. Mukana on myös yksittäisiä muiden alojen opiskelijoita esimerkiksi logistiikan, hyvinvoinnin ja yhteiskuntatieteiden aloilta.

Valtti-ohjelman palautelomakkeet ovat saatavilla suomen kielen lisäksi englanniksi ja ruotsiksi. Vastaajista kymmenen on jättänyt palautteen ruotsiksi ja kaksi englanniksi.

3. Mikä oli hankalinta Valtti-ohjelmassa?

3.1 Mikä oli hankalinta?

Tässä kappaleessa käsitellään Valttien haasteet -selvityksen tuloksia taulukkona. Luvussa 4.2 tarkastellaan haasteita avoimien palautteiden kautta.

Kyselylomakkeen 17 haasteesta Valtit arvioivat ohjelmassa vaikeimmiksi asioiksi (melko hankalaa, erittäin hankalaa) aikataulujen yhteensovittamisen, ohjattavan omien toiveiden huomioimisen, harrastusten löytämisen ja yhteyksien löytämisen harrastuksen tarjoajiin, yhteyden saamisen ohjattavaan ja huoltajiin sekä ohjattavan motivoinnin.

Taulukko 1. Valttien haasteet 2017–2024. Mainintoja yhteensä (4 = melko hankalaa, 5 = erittäin hankalaa).

1.	Aikataulujen yhteensovittaminen Valtti-toiminta piti sovittaa yhteen opiskelijan, perheen ja harrastuspaikkojen aikataulujen kanssa, mikä oli monelle kuormittavaa.	488 mainintaa
2.	Saada esiin ohjattavan omat toiveet kokeiltavista liikuntamuodoista Lapsen tai nuoren toiveet jäivät joskus huoltajan päätösten varjoon tai puutteellisen harrastustarjonnan takia toiveita jouduttiin rajaamaan.	336 mainintaa
3.	Saada yhteys harrastuksen tarjoajiin Seurat eivät vastanneet viesteihin tai seurojen tiedot olivat vanhentuneita.	299 mainintaa
4.	Yhteyden saaminen ohjattavan huoltajiin/ohjattavaan Huoltajia oli vaikea tavoittaa ja viestintä oli katkonaista.	268 mainintaa
5.	Löytää tietoa harrastusmahdollisuuksista Tiedonhaku oli vaivalloista ja vaati paljon selvittelyä eri lähteistä – koottua listaa kaivattiin.	268 mainintaa
6.	Ohjattavan motivointi kokeilujen aikana Motivaatio liikkumiseen vaihteli suuresti – joskus nuorta ei kiinnostanut valittu laji tai ajankohta.	264 mainintaa
7.	Oma kulkeminen harrastuspaikoille Pitkät etäisyydet, hankalat kulkuyhteydet, avustajan tai tukihenkilön puute vaikeuttivat osallistumista.	201 mainintaa
8.	Ohjattavan oman äänen (osallisuuden) huomiointi Lapsen osallisuus jäi välillä vajaaksi, erityisesti jos hän ei uskaltanut ilmaista mielipidettään tai yhteinen kieli puuttui.	198 mainintaa
9.	Järjestää alkutapaaminen Tapaamisten aikataulutus ja käytännön järjestelyt olivat monivaiheisia.	191 mainintaa
10.	Raportointi ja kulukorvausten hoitaminen Kulukorvausten saaminen ja lomakkeiden täyttö koettiin työlääksi ja sekavaksi.	182 mainintaa
11.	Saada yleistietoa ohjelmasta Opiskelijat toivoivat selkeämpää perehdytystä ja konkreettista tietoa Valtti-ohjelman kulusta.	155 mainintaa
12.	Saada omiin Valtti-ongelmiin neuvoja tai apua Kaivattiin matalan kynnyksen tukea tilanteisiin, joissa tuli haasteita ohjattavan tai vanhempien kanssa.	152 mainintaa
13.	Valtti-materiaalien (päiväkirjat) täyttö Päiväkirjaa pidettiin teknisesti toimivana, mutta roolijako ja ohjeistus kaipasivat selkeytystä.	149 mainintaa
14.	Valtti-idean selittäminen harrastuspaikkojen ohjaajille Moni koki vaikeaksi viestiä ohjelman tarkoituksesta esimerkiksi liikuntaryhmien vetäjille.	147 mainintaa
15.	Saada oman ohjattavan yhteystiedot ja materiaalit Valtti-koordinaattorilta Yhteystietojen viivästyminen tai puutteet vaikeuttivat ohjelman käynnistämistä.	141 mainintaa
16.	Opintopisteiden saaminen (oppilaitos) Kurssien sijoittuminen opintoihin ja pisteiden saanti oli osalle epäselvää tai epäjohdonmukaista.	137 mainintaa
17.	Ilmoittautua Valtiksi (sähköinen lomake) Lomakejärjestelmä oli joillekin epäselvä tai tuotti ongelmia.	123 mainintaa

3.2 Hankaluudet omin sanoin

Seuraavaksi käsitellään kysymyksen Mikä oli haastavinta Valtti-ohjelmassa? vastauksista koottuja keskeisiä teemoja.

Aikataulujen ja ajan hallinta

Aikataulujen ja ajan hallinta on ylivoimaisesti yleisin haaste. Aikataulujen yhteensovittaminen oman elämän, opiskelujen ja Valtti-ohjelman vaatimusten välillä koettiin raskaaksi.

"Aikataulujen yhteen sovittaminen, välikätenä toimiminen..."

"Valttilapsi oli väsynyt iltaisin, joten kokeilut jäivät lyhyiksi."

"Aikataulut. Perhe oli hyvin kiireinen ja loppusyksystä oma harjoittelu piti kiireisenä. Lisäksi ennakkoilmoittautumista vaativissa ryhmissä oli myös täyttä, osa ryhmistä oli täynnä, joten kokeilu oli haastavaa järjestää."

Perhe ja vanhemmat

Valtit kokivat runsaasti haasteita vanhempien tavoitettavuudessa ja sitoutumisessa.

"Vanhemmat puhuivat lapsen puolesta liikaa. Lapsen ääni ei päässyt kuuluviin."

"Perhe ei muistanut tulla paikalle, mutta se laskettiin kokeilukerraksi."

"Perhe oli hyvin kiireinen ja loppusyksystä oma harjoittelu piti kiireisenä."

Lapsen tai nuoren erityispiirteet

Vastauksissa esiintyi tilanteita, joissa opiskelijat kokivat valmistautumisensa riittämättömäksi kohderyhmän kanssa toimimiseen. Valtit toivoivat työkaluja ja perehdytystä lasten kanssa kommunikoimiseen ja konkreettisia vinkkejä kuten esimerkiksi kuvakortteja.

"Valttilapsi oli myös todella väsynyt päivän jälkeen ja kokeilut olivat aina illalla, joten suurin osa kokeiluista loppui lyhyeen, koska lapsi ei jaksanut enää."

"Ymmärtää, että vanhemmilla on usein eri odotukset ohjelman suhteen kuin ohjattavalla lapsella. Vanhempi haluaa, että lapsi liikkuu ja harrastaa, mutta lasta ei niinkään kiinnosta."

"Ehdottomasti pitäisi olla jonkinlainen koulutus ennen toiminnan alkamista, koska suurimmalle osalle erityislasten tai lasten muutenkin kanssa työskentely on vierasta, niin se täytyisi yhdessä käydä läpi."

Yhteistyö eri toimijoiden kanssa

Valttina toimiminen edellyttää yhteistyötä moneen suuntaan. Aikataulujen sovittamisen lisäksi tarvitaan kykyä ennakoida.

"Seurat eivät vastanneet sähköposteihin."

"Aikataulujen sovittaminen sekä vanhempien kanssa yhteistyön tekeminen. Valtti-nuoren äidillä oli eri näkemykset siitä mitä lajia kokeillaan. Nuori ei saanut itse päättää, vaikka hän oli täysi-ikäinen."

"Koordinaattorin kanssa yhteistyö... perheen kanssa haastavinta oli aikataulujen yhteensovittaminen."

"Jo suunnitelmaa tehdessä täytyy varmistaa pääseekö sinne, muuten sitä on turha esitellä ohjattavalle."

Roolien ja vastuiden epäselvyys

Opiskelijat kokivat roolinsa epäselväksi suhteessa ohjaajaan, perheeseen ja oppilaitokseen. Roolien epäselvyys näkyy esimerkiksi siten, että opiskelija ei tiedä, missä omat vastuun rajat päättyvät. Kuuluuko hänen puuttua tilanteeseen, jossa ohjattava jää ryhmän ulkopuolelle? Entä mikä on hänen suhteensa ryhmän valmentajaan, voiko valmentajaa neuvoa? Pitäisikö hänen osata neuvoa perhettä myös liikuntakokeilujen ulkopuolella esimerkiksi vammaispalvelujen saatavuuteen liittyvissä asioissa?

"Hahmottaa mikä on Valtin rooli kokonaisuudessaan. [...] Mutta entä jos ohjaaja ei osaa ohjata tai huomioda Valtti-lapsen erityistarpeita? Onko missä määrin sopivaa puuttua?"

"Yhteydenotot valttikoordinaattoriin, opintopisteiden saaminen sekä ohjeet olivat epäselvät."

Koulussa ehkä jokseenkin epäselvät ohjeet, mihin kurssiin valttius kuuluu."

Puutteellinen harrastustarjonta

Monet vastaajat kuvailevat harrastustarjonnan puutteita tai tiedon saannin vaikeuksia.

"Kerätä lisää seuroja ylös julkiselle listalle, jotta mahdolliset harrastusmahdollisuudet olisi helpompi valita, eikä tarvisi soittaa kaupungin kaikkia seuroja läpi."

"Viime vuosien harrastepaikkoja oli koottu yhteen, ja niihin oli helppo ottaa yhteyttä. Tosin osassa oli vanhaa tietoa, kuten nimiä tai puhelinnumeroita... Harrastepaikkoja selvittäessä omaa puhelinlaskua meni aika paljon, kun paikkoihin soitteli."

"Monet tämän Valtti-lapsen kaveriperheistä tarvitsisivat samanlaista apua sopivan liikuntaharrastuksen löytämiseen, mutta eivät tiedä, mistä sellaista saisi."

4. Kehitysehdotukset

Valttien palautekyselyn ja sähköisen päiväkirjan avoimista palautteista erottui kahdeksan keskeistä kehitysehdotusta.

Roolien ja ohjeistuksen selkeyttäminen

Opiskelijat kaipasivat tarkempia ja aikaisemmin saatavia ohjeita omasta roolistaan sekä ohjelman rakenteesta. Moni koki jääneensä yksin vastuukysymysten ja käytännön toteutuksen kanssa. Roolit ja ohjeet tulee kertoa selkeämmin heti kurssin alussa. Myös pelisääntöjä oppilaitoksen kanssa on syytä selkeyttää esimerkiksi kirjallisten sopimusten avulla.

"Osallistujille selkeä viesti, mitä, milloin, missä, miten.. Koska nyt tuntuu, että jäin näiden asioiden kanssa yksin."

"Alkuinfo olisi voinut olla selkeämpi ja paremmin organisoitu."

"Ohjeet yms. hyvissä ajoin jo kesällä, jotta Valtti-kokeilun saisi halutessaan käyntiin jo alkusyksystä."

Aikataulujen ja resurssien joustavoittaminen

Moni opiskelija koki projektin ajankäytöllisesti raskaaksi. Erityisesti kiireiset opiskelijat ja seurojen rajallinen tarjonta aiheuttivat hankaluuksia. Kehitysehdotuksissa korostui toive paremmasta yhteensovittamisesta ja ajankäytön tukemisesta.

"Aikataulujen sopiminen oli haastavaa osittain pitkän ajomatkan vuoksi."

"Kouluajan ulkopuolelle vastuutetut projektit ovat pakkopullaa, joka syö omia resursseja ja jaksamista."

"Toivoisin, että kokeilut olisivat ympärivuotisia ja arkisin toteutettavia."

Vanhempien sitouttaminen ja yhteistyö

Valtit toivovat, että valitut perheet sitoutuisivat paremmin ohjelmaan. Perheiden sitoutumista tulisi vahvistaa jo valintavaiheessa. Valttien mukaan ohjelma kaipaa selkeämpiä vaatimuksia perheiden osallistumiselle.

"Mielestäni perheet tulisi valita niin, että he ovat aktiivisesti mukana – eikä vain siksi että saavat 'lastenhoitajan'."

"Perheiden valintaan, esim. laajemmalla hakulomakkeella."

"Painottaa hakuvaiheessa, että ohjaajat ovat vapaaehtoisia, eivät ammattilaisia."

Sähköiset työkalut ja materiaalit

Valteilla on tarve monipuolisemmille ja joustavammille lomakeratkaisuille, jotka ovat heti alusta alkaen saatavilla ja löydettävissä.

"Kaikki tarvittavat materiaalit ja tiedot esim. sähköisestä päiväkirjasta heti infotilaisuudessa."

"Verkkokurssi erityislasten liikunnasta ennen käytännön harjoittelua."

Koulutus ja tuki opiskelijoille

Moni koki tarvitsevänsä enemmän tukea tämän kohderyhmän kohtaamiseen ja ohjelman rakenteeseen – ehdotettiin valmennusta, kirjallisia materiaaleja ja vertaistukea.

"Pitäisi olla jonkinlainen koulutus ennen toiminnan alkamista, koska suurimmalle osalle tämä on vierasta."

"WhatsApp-ryhmä koordinaattorin kanssa toimi hyvin – sai heti yhteyden ja vertaistukea."

"Selkeä kirjallinen materiaali alku- ja lopputapaamisista olisi hyödyllinen."

Osa toivoi perehdytystä erityislasten kohtaamiseen.

"Lapsille pitäisi antaa enemmän aikaa tutustua valtteihin ennen ekaa kokeilukertaa. Lisäksi valtti-ohjaajille olisi hyvä antaa koulutusta erityisnuorten kanssa toimimisesta."

Lisäksi ehdotettiin verkkokoulutuksia ja materiaaleja.

"Sähköisiä tukimateriaaleja olisi hyvä olla enemmän. Esimerkiksi tukiviittomista, kuvakortteja, miten kommunikoida muutoin kuin puhumalla. Valtti-ohjaajien rakentama, jonkinlainen koottu lista hyvistä seuroista tai liikuntamuodoista itse Valtti-ohjelman sisällä jne."

"Ehkä tarjota myös valtti-ohjaajille koulutusta. Monelle tämä oli hyppy suoraan syvään päätyyn eikä kokemusta ja valmiuksia erilaisiin tilanteisiin välttämättä ollut."

Saavutettavien harrastusmahdollisuuksien lisääminen ja niistä tiedon kokoaminen

Palautteet korostavat tarvetta lisätä toimintarajoitteisille lapsille ja nuorille soveltuvia harrastusmahdollisuuksia, parantaa nykyisten harrastusten saavutettavuutta ja koota niistä päivitettyä tietoa jaettavaksi Valteille ja perheille. Ohjelman markkinointia tulisi parantaa ja sen viestintää tehostaa.

"Tietoisuutta ohjelmasta voisi joillain keinoin vielä lisätä... monet tämän Valtti-lapsen kaveriperheistä tarvitsisivat samanlaista apua sopivan liikuntaharrastuksen löytämiseen, mutta eivät tiedä, mistä sellaista saisi."

"Kerätä lisää seuroja ylös julkiselle listalle, jotta mahdolliset harrastusmahdollisuudet olisi helpompi valita, eikä tarvitsisi soittaa kaupungin kaikkia seuroja läpi."

"Hyvää oli, että viime vuosien harrastepaikkoja oli koottu yhteen, ja niihin oli helpo ottaa yhteyttä. Tosin osassa oli vanhaa tietoa, kuten nimiä tai puhelinnumeroita."

"Vanhemmille ja seuroille enemmän tietoa Valtti-ohjelmasta."

"Markkinoida paikallisiin urheiluseuroihin vieläkin enemmän, jotta osaavat varautua erityisliikkujiin."

"Erityislapsille sopivia ja mukaituja ryhmiä joukkuelajeissa tulisi lisätä."

Sähköisen päiväkirjan kehittäminen

Useat opiskelijat pitivät sähköistä päiväkirjaa helppona ja toimivana. Se koettiin olevan "toimiva, nopea ja yksinkertainen täytettävä." Kehittämisehdotuksina toivottiin molemmille Valteille mahdollisuus täyttää sähköistä päiväkirjaa, joustavampaa aikataulua lomakkeen sulkemiseen ja selkeämpiä ohjeita lisätietokenttiin.

"Oli toimiva, kenties voisi kehittää siten että molemmat Valtit voisivat täyttää sitä erikseen. Nyt vain yksi meistä sai linkin sinne."

"Voisiko Valttilapselle ja hänen perheelleen lisätä linkin, johon he voisivat kommentoida kokeilukertoja?"

"Viimeinen tapaaminen on tammikuussa 2025 emme siis ole vielä täyttäneet loppuraporttia."

"Lisätietoihin ei oikein tietty, olisiko pitänyt jotakin laittaa."

Vuorovaikutuksen haasteet

Vuorovaikutustaitojen puute on useiden Valttien nimeämien ongelmien taustalla. Valtit tarvitsevat vuorovaikutustaitoja yhteydenotto-tilanteissa ohjattavan huoltajiin, ohjattavaan ja harrastusten tarjoajiin. Vuorovaikutusta tarvitaan, kun sovitellaan omia, perheen ja harrastusten tarjoajien aikatauluja yhteen, tai pyritään houkuttelemaan esiin ohjattavan omat harrastustoiveet ja motivoimaan häntä harrastuskokeilujen aikana.

"Ehkä vielä yrittäisin tehostaa yhteistyötä koulun kanssa, että opettajatkin olisivat ajantasalla."

"Vanhemmille painottaa, että osallistuminen ohjelmaan vaatii myös heidän sitoutumistaan."

"Välillä tuli aika turha olo ja että perhe selviäisi harrastuksen löytämisestä itsenäisestikin."

"Jos lapsi olisi ollut haastavampi esimerkiksi diagnoosin puolesta, olisi alkuun jäänyt vähän avuttomaksi."

Taulukko 2. Keinot taklata vuorovaikutuksen haasteita.

- Harjoitukset **vuorovaikutustilanteiden kohtaamiseen** (esim. vanhemmat, lapsi, seura)
- **Selkeämmät roolit ja odotukset kenttätyössä:** miten toimia, kun perhe tai toimija vetäytyy
- **Soveltavan liikunnan sanasto ja viestintä:** miten puhua saavutettavuudesta ja tuen tarpeista ilman leimaamista
- **Kohtaamisen työkalut** (esim. kysymystekniikat, kuuntelutaidot, perheiden motivointi)
- **Erityislapsen kanssa keskustelu:** käytännön vinkkejä, visuaaliset tuet
- **Perheen kanssa käytävän keskustelun rakenteet:** odotukset, tavoitteet, tukeminen

5. Yhteenveto ja suositukset

Aikatauluihin liittyvät haasteet ovat pysyneet merkittävimpänä ongelmana koko kahdeksan vuoden ajan. Asiaa voi pyrkiä ratkomaan selkiyttämällä prosessia, viestimällä ohjelmasta nykyistä paremmin kaikille osapuolille ja kehittämällä Valttien koulutusta ja tukea.

Palautteissa on vuosien aikana nähtävissä pieniä painopisteiden muutoksia. Vuorovaikutukseen liittyvät haasteet korostuivat pandemian aikana 2020–2022. Etätoteutusmalli näkyy esimerkiksi siten, että Valtit kokivat roolinsa aikaisempaa epäselvempänä ja raportoivat enemmän vaikeuksia yhteyksissä perheisiin ja harrastusten tarjoajiin. Viimevuosien palautteissa (2023–2024) on noussut aikaisempaa vahvemmin esiin Valttien tarve lisäkoulutukseen ja ehdotukset, jotka liittyvät ohjelman materiaalien, kuten sähköisen päiväkirjan kehittämiseen.

Sähköistä päiväkirjaa tulee kehittää siten, että täyttöohjeet ovat selkeät ja päiväkirjan täyttäminen on nykyistä helpompaa esimerkiksi tilanteissa, joissa Valttina toimii työpari tai ryhmä. Osaan selvityksessä esiin nousseisiin koulutustarpeisiin onkin jo tartuttu. Esimerkiksi Perheiden liikuntaneuvonnan Valttiplus -hankkeessa on käynnistetty vuorovaikutusta tukevan koulutuksen ja sitä tukevien työkalujen työstö. Lisäksi kannattaa selvittää millaisia mahdollisuuksia lisäkoulutuksesta kiinnostuneilla Valteilla on hakeutua soveltavan liikunnan täydennyskoulutuksen pariin.

Ohjelman kehittämissuosituksina esitetään, että Valteille laaditaan selkeä kuvaus prosessin etenemisestä. Valtin tehtävät ja rooli suhteessa ohjattavaan, perheeseen, harrastuksen tarjoajiin, Valtti-koordinaattoriin, oppilaitokseen ja Paralympiakomiteaan tulee kuvata selkeästi. Sen ohella, että prosessikuvaus selkiyttää rooleja, se tukee opiskelijoiden ajankäytön suunnittelua. Siten opiskelijat tarvitsevat kuvan prosessin vaiheista ja aikataulutuksesta jo ennen ohjelmaan hakua, jotta tietävät mihin ovat sitoutumassa. Lisäksi oppilaitosten kanssa tulee pohtia menetelmiä, joilla opiskelijoille mahdollistetaan joustavampi aikataulutus ja opettajan tuki mahdollisissa ongelmatilanteissa.

Tiedon puute harrastusmahdollisuuksista on ollut viiden merkittävimmän haasteen joukossa koko ohjelman ajan. Ongelmaa on pyritty ratkomaan Löydä oma seura -palvelulla, jolla seurat ja muut liikunnallisia harrastuksia järjestävät ovat voineet ilmoittaa soveltavan liikunnan ryhmistä. Kun palvelu lakkautettiin joulukuussa 2024, seuroja kannustettiin siirtämään soveltavan liikunnan ryhmiä ja paraurheilua koskevat tiedot Suomisport-palvelun Sporttihakuun. Muutos ei ole edennyt odotetusti, joten syksyn 2025 Valtit saattavat kohdata tilanteen, jossa he joutuvat käyttämään harrastustarjonnan etsimiseen aikaisempaa enemmän aikaa ja resursseja.

Viisi keskeistä keinoa taklata Valttien haasteita ovat:

- 1. Roolien ja ohjeistuksen selkeyttäminen.**
- 2. Selkeä prosessin kuvaus, perehdytyspaketti Valtiksi aikoville ja koulutusta.**
- 3. Aikataulujoustot ja tuki opintojen rinnalle.**
- 4. Valttien sähköisen päiväkirjan kehittäminen.**
- 5. Harrastusmahdollisuuksien kokoaminen näkyville.**

Lähteet

Hanhijoki, R (2024). Vuonna 2023 Valtti-ohjelmaan osallistuneiden perheiden palaute.

Leppä, H. (2021). Vuonna 2020 Valtti-ohjelmaan osallistuneiden perheiden palaute.

Leppä, H. (2022) Vuonna 2021 Valtti-ohjelmaan osallistuneiden perheiden palaute.

Leppä, H (2023) Vuonna 2022 Valtti-ohjelmaan osallistuneiden perheiden palaute.

Pelttari, A. & Venäläinen, M. (2024) Valtti-toimintamalli ja sen kehittämiskohteet Turun seudulla. Valtti-ohjaajina toimivien fysioterapiaopiskelijoiden näkökulma. Turun ammattikorkeakoulu, fysioterapiakoulutuksen opinnäytetyö <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2024121134700>

Skantz, H. (2019). Valtti-ohjelmaan 2018 osallistuneiden perheiden palautteet.

Skantz, H. (2020). Valtti-ohjelma 2019, perheiden palautteet.

Tielinen, H. (2025). Valtti-ohjelman ensitapaamisen tukimateriaali Valteille palvelumuotoilun keinoin. LAB-ammattikorkeakoulun opinnäytetyö, palvelumuotoilu.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202505069290>